

1

Bron: Andres Rodriguez/Fotolia

HOOFDSTUK 1 EEN INLEIDING IN DE ONTWIKKELING VAN HET KIND

HOOFDSTUK 1 IN VOGELVLUCHT

1.1 Een oriëntatie op de ontwikkelingspsychologie

- 1.1.1 De reikwijdte van het vakgebied
- 1.1.2 De invloed van cohorten op ontwikkeling: ontwikkelen in een sociale wereld

1.2 Kinderen: verleden, heden en toekomst

- 1.2.1 Vroege denkbeelden over kinderen
- 1.2.2 De twintigste eeuw: ontwikkelingspsychologie als discipline
- 1.2.3 Vraagstukken bij de thema's van de ontwikkelingspsychologie
- 1.2.4 De toekomst van de ontwikkelingspsychologie

PROLOG: Nieuwe conceptiemethoden

Hoe zou het zijn als het beeld dat mensen van je hebben jouw hele leven wordt bepaald door de wijze waarop je bent verwekt? In sommige opzichten geldt dit voor Louise Brown (geboren in 1978), 's werelds eerste reageerbuisbaby. Zij is verwekt door middel van in-vitrofertilisatie (ivf), een methode waarbij de bevruchting buiten het lichaam van de moeder plaatsvindt.

Louise was een peuter toen haar ouders haar vertelden hoe ze was verwekt. Gedurende haar hele jeugd werd ze gebombardeerd met vragen. Ze moest haar klasgenoten regelmatig uitleggen dat ze niet in een laboratorium was geboren. Als kind voelde Louise zich soms een buitenstaander. 'Ik dacht dat er iets eigenaardigs met me was', herinnert zij zich. Naarmate ze ouder werd nam dat gevoel af, omdat er steeds meer kinderen via ivf werden geboren (Falco, 2012; ICMART, 2012). Tegenwoordig is Louise geen uitzondering meer. Meer dan vijf miljoen baby's zijn geboren via een ivf-behandeling, die bijna routine is geworden. In Nederland worden jaarlijks bijna 5000 ivf-baby's geboren (www.nvog.nl). In België wordt 1 op 25 kinderen geboren via ivf (*Het Laatste Nieuws*, 2013).

Louise Brown (op de voorgrond, midden) en haar vrienden.

Bron: AP Photo/Alastair Grant, File

Op www.pearsonmylab.nl vind je vragen bij deze proloog ter verwerking van de stof uit dit hoofdstuk.

Vooruitblik

De conceptie van Louise Brown, inmiddels bijna veertig jaar geleden, mag dan met behulp van ivf hebben plaatsgevonden, haar ontwikkeling heeft zich vanaf haar vroegste kindertijd volgens voorspelbare patronen voltrokken. De specifieke omstandigheden van onze ontwikkeling verschillen per persoon: sommigen hebben te maken met armoede, anderen leven in oorlogsgebieden of kampen met problemen in gezinsverband, bijvoorbeeld scheidingen. De omgeving waarin kinderen opgroeien kan dus heel erg verschillend zijn. Toch vertonen de globale ontwikkelingslijnen van alle kinderen opmerkelijke gelijkenissen.

Kwesties die variëren van de consequenties van armoede op ontwikkeling tot de effecten van cultuur en etniciteit, werpen belangrijke vragen op rond ontwikkeling. En daar liggen vragen aan ten grondslag die nog essentiëler zijn. Hoe ontwikkelen kinderen zich fysiek? Hoe groeit en verandert hun begrip van de wereld in de loop der tijd? En hoe ontwikkelen onze persoonlijkheid en onze sociale omgeving zich vanaf onze geboorte tot en met onze adolescentie?

Al deze vragen en nog vele andere die we in dit boek tegenkomen, staan in de ontwikkeling van het kind centraal. Neem bijvoorbeeld de uiteenlopende theorieën over het verhaal van Louise Brown van verschillende specialisten op het gebied van kinderontwikkeling:

- Onderzoekers die vanuit een biologische invalshoek naar gedrag kijken, kunnen geïnteresseerd zijn in de vraag of het feit dat Louise buiten de baarmoeder is verwekt, invloed heeft gehad op haar fysiek functioneren voor haar geboorte.
- Specialisten die zich bezighouden met genetica, kunnen onderzoeken welke invloed de biologische eigenschappen van de ouders van Louise op haar latere gedrag hebben.
- Specialisten die zich bezighouden met de manier waarop het denken in de loop van de kindertijd verandert, kunnen onderzoeken of kinderen die zijn verwekt met ivf dezelfde cognitieve mogelijkheden hebben als andere kinderen.
- Onderzoekers die zich richten op fysieke groei, kunnen kijken of haar groei anders verloopt dan die van kinderen die op de traditionele manier zijn verwekt.
- Deskundigen die zich hebben gespecialiseerd in de sociale wereld van het kind, kunnen kijken naar de manier waarop Louise met andere kinderen omgaat en naar het soort vriendschappen dat ze ontwikkelt.

Ontwikkelingsdeskundigen kijken op allerlei manieren naar hoe ons gedrag wordt beïnvloed door de biologische erfenis van onze ouders en door de omgeving waarin we leven. Hoewel de specialisten zich op verschillende aspecten richten, hebben ze één ding gemeen: ze zijn geïnteresseerd in de groei en de veranderingen die een kind in zijn jeugd en zijn adolescentie doormaakt.

Of ze zich nu bezighouden met erfelijkheid of met omgeving, alle specialisten die zich met de ontwikkeling van kinderen bezighouden, hopen dat hun werk uiteindelijk zal bijdragen aan een beter leven voor kinderen. Mensen die werkzaam zijn op uiteenlopende terreinen als het onderwijs, de gezondheidszorg en het sociaal werk putten uit de bevindingen van deze onderzoekers om het welzijn van kinderen te bevorderen.

In dit hoofdstuk oriënteren we ons op het vakgebied van de ontwikkelingspsychologie. We beginnen met een bespreking van de reikwijdte van de disci-

pline. We geven een indruk van het brede scala aan onderwerpen dat eronder valt en de leeftijden waarop het vakgebied zich richt, van het moment van conceptie tot het eind van de adolescentie. Ook kijken we naar de grondbeginselen van het vakgebied en staan we stil bij de belangrijkste kwesties en vragen die ten grondslag liggen aan de ontwikkelingspsychologie. Tot slot besteden we aandacht aan de toekomst van het vakgebied.

1.1 Een oriëntatie op de ontwikkelingspsychologie

Heb je je ooit verbaasd over de manier waarop een baby je vinger vastgrijpt met zijn minuscule, perfect gevormde handjes? Of over een peuter die misvormde poppetjes tekent? Of over de weldoordachte manier waarop een adolescent besluit wie hij voor een feestje uitnodigt?

Ontwikkelingspsychologie: de wetenschappelijke studie naar groei, verandering en stabiliteit van conceptie tot ouderdom.

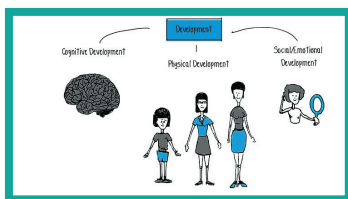
Wie bij zulke dingen stilstaat, stelt het soort vragen waarmee ontwikkelingspsychologen zich bezighouden. **Ontwikkelingspsychologie** (of *levensloop-psychologie*) is de wetenschappelijke studie naar patronen van groei, verandering en stabiliteit vanaf de conceptie tot aan de ouderdom. Onderzoekers houden zich het meeste bezig met de periode van de geboorte tot aan de adolescentie, waarin veranderingen elkaar het snelst opvolgen.

De definitie van het vakgebied lijkt vrij eenvoudig en dat is enigszins misleidend. Om te begrijpen wat ontwikkelingspsychologie precies inhoudt, gaan we dieper in op de verschillende delen van de definitie.

Bij het bestuderen van groei, verandering en stabiliteit kiest de ontwikkelingspsychologie voor een wetenschappelijke benadering. Net als leden van andere wetenschappelijke disciplines toetsen ook onderzoekers op dit gebied hun hypothesen over de aard en het verloop van de menselijke ontwikkeling met behulp van wetenschappelijke werkwijzen. Zoals we in het volgende hoofdstuk zullen zien, formuleren ze theorieën over ontwikkeling en gebruiken ze wetenschappelijke technieken om de juistheid van die theorieën systematisch aan te tonen.

Ontwikkelingspsychologie richt zich op de menselijke ontwikkeling. Sommige ontwikkelingspsychologen proberen de universele ontwikkelingsprincipes te doorgronden, terwijl andere kijken naar de invloed van culturele en etnische verschillen op het verloop van de ontwikkeling. Weer andere proberen inzicht te krijgen in de unieke aspecten van individuen; zij kijken naar de kenmerken en eigenschappen die de ene mens van de andere onderscheiden. Welke benadering ze ook kiezen, alle ontwikkelingspsychologen beschouwen ontwikkeling als een continu proces.

Ontwikkelingspsychologen houden zich niet alleen bezig met de manier waarop mensen tijdens hun leven groeien en veranderen, maar ook met stabiliteit in het leven van kinderen, adolescenten en volwassenen. Ze vragen zich af op welke gebieden en in welke perioden in het leven mensen veranderen en groeien en hoe hun gedrag zich verhoudt tot eerder gedrag.

📺 Zie MyLab voor de video: Inleiding in de menselijke ontwikkeling

1.1.1 De reikwijdte van het vakgebied

De definitie van ontwikkelingspsychologie is globaal en de reikwijdte van het gebied is aanzienlijk. Ontwikkelingspsychologen houden zich met uiteenlopende onderwerpen bezig. Ze specialiseren zich meestal in een thema of in een leeftijdscategorie.

Thematische gebieden binnen de ontwikkelingspsychologie

Onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen is te verdelen in vier centrale thema's:

- fysieke ontwikkeling;
- cognitieve ontwikkeling;
- sociale ontwikkeling;
- persoonlijkheidsontwikkeling.

Fysieke ontwikkeling: ontwikkeling die betrekking heeft op de fysieke opbouw van het lichaam, zoals de hersenen, het zenuwstelsel, de spieren, de zintuigen en de behoefte aan eten, drinken en slaap.

Cognitieve ontwikkeling: ontwikkeling die betrekking heeft op de manier waarop het gedrag van mensen wordt beïnvloed door groei en verandering in de eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden.

Sociale en persoonlijkheidsontwikkeling: ontwikkeling die betrekking heeft op sociale relaties en interacties met anderen en op duurzame eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden.

Wie zich bezighoudt met de ontwikkeling van kinderen kan zich specialiseren in een van deze thematische gebieden. Sommige ontwikkelingspsychologen richten zich op **fysieke ontwikkeling**. Zij kijken naar de invloed van het lichaam op ons gedrag. Ze focussen zich hierbij op de hersenen, het zenuwstelsel, de spieren, de zintuigen en de behoefte aan eten, drinken en slaap. Onderzoek richt zich bijvoorbeeld op de effecten van ondervoeding op het groeitempo van kinderen of op het seksuele rijpingsproces tijdens de adolescentie.

Andere ontwikkelingspsychologen doen onderzoek naar de **cognitieve ontwikkeling** van de mens. Zij proberen te begrijpen hoe het gedrag van mensen wordt beïnvloed door groei en veranderingen in hun intellectuele vermogens. Cognitieve ontwikkelingspsychologen houden zich bezig met leren, geheugen, probleemoplossing en intelligentie. Ze willen er bijvoorbeeld achter komen hoe intellectuele vermogens in de loop van de kindertijd veranderen, of proberen te achterhalen of er culturele verschillen bestaan in de factoren waaraan kinderen hun successen en mislukkingen op school toeschrijven.

Tot slot zijn er ontwikkelingspsychologen die zich bezighouden met de **sociale ontwikkeling** en de **persoonlijkheidsontwikkeling**. De eerste groep kijkt naar de manier waarop de interacties van mensen en hun sociale relaties in de loop van hun leven groeien, veranderen en stabiel blijven. De tweede groep kijkt naar stabiliteit en verandering in de eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden. Een ontwikkelingspsycholoog die geïnteresseerd is in persoonlijkheidsontwikkeling kan zich afvragen of een mens tijdens zijn leven stabiele, duurzame karaktereigenschappen bezit, terwijl een specialist op het gebied van sociale ontwikkeling bijvoorbeeld kijkt naar het uitgaansgedrag van adolescenten. Specialisten op het gebied van persoonlijkheidsontwikkeling en sociale ontwikkeling houden zich ook bezig met de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en adolescenten. Zij doen bijvoorbeeld onderzoek naar de effecten van een klasstructuur op de sociaal-emotionele ontwikkeling van schoolgaande kinderen. De vier belangrijkste thema's – fysieke, cognitieve, sociale en persoonlijkheidsontwikkeling – zijn samengevat in tabel 1-1.

Leeftijdsgroepen en individuele verschillen

Binnen hun specialisatie kijken ontwikkelingspsychologen meestal ook naar specifieke leeftijden. Ze verdelen kinderen en jongeren doorgaans in globale leeftijdsgroepen:

- de prenatale periode (de periode van conceptie tot geboorte);
- de baby- en peutertijd (van geboorte tot drie jaar);
- de kleutertijd (van drie tot zes jaar);
- de schooltijd (van zes tot twaalf jaar);
- de adolescentie (van twaalf tot twintig jaar).

Het is van belang te bedenken dat deze leeftijdsgroepen en perioden (grotendeels geaccepteerd door ontwikkelingspsychologen) sociale constructies zijn. Een *sociale constructie* is een idee over de realiteit dat weliswaar breed geac-

ORIËNTATIE	THEMA'S	VOORBEELDEN VAN VRAAGSTUKKEN*
Fysieke ontwikkeling	Kijkt naar de invloed van de hersenen, het zenuwstelsel, de spieren, de zintuigen en de behoefte aan eten, drinken en slaap op ons gedrag.	<p>Wat bepaalt de sekse van een kind? (3)</p> <p>Wat zijn de langetermijneffecten van een premature geboorte? (4)</p> <p>Wat zijn de voordelen van borstvoeding? (5)</p> <p>Wat zijn de consequenties van vroege of late seksuele rijpheid? (14)</p>
Cognitieve ontwikkeling	Kijkt naar intellectuele vermogens, waaronder leren, geheugen, het oplossen van problemen en intelligentie.	<p>Wat zijn de vroegste herinneringen die we van onze babytijd kunnen hebben? (6)</p> <p>Wat zijn de consequenties van tv-kijken? (9)</p> <p>Heeft tweetaligheid voordelen? (12)</p> <p>Bestaan er etnische verschillen in intelligentie? (12)</p> <p>Welke invloed heeft het egocentrisme van een adolescent op zijn wereldbeeld? (15)</p>
Sociale ontwikkeling	Kijkt naar de ontwikkeling en de verandering van sociale relaties en interacties met anderen.	<p>Reageren pasgeborenen anders op hun moeder dan op andere mensen? (4)</p> <p>Hoe kunnen we interetnische vriendschappen bevorderen? (13)</p>
Persoonlijkheidsontwikkeling	Kijkt naar de duurzame eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden.	<p>Wat is de beste manier om kinderen op te voeden? (10)</p> <p>Wanneer wordt een kind zich bewust van zijn sekse? (10)</p> <p>Wat zijn de oorzaken van zelfmoord bij adolescenten? (16)</p>

* De getallen tussen haakjes verwijzen naar het hoofdstuk waarin de vraag wordt behandeld.

cepteerd is, maar afhangt van de maatschappij en de cultuur op een bepaald moment.

Hoewel de meeste ontwikkelingspsychologen deze globale perioden hanteren, zijn de leeftijdsgroepen zelf in vele opzichten willekeurig. Sommige perioden hebben een duidelijk afgebakende grens: de babytijd begint bij de geboorte en de kleutertijd eindigt als het kind naar de basisschool gaat. De overgang tussen schooltijd en adolescentie is niet zo afgebakend. Omdat de grens tussen deze twee perioden gebaseerd is op een biologische verandering (het begin van het seksuele rijpingsproces, dat van de ene persoon tot de andere sterk kan variëren), kan de leeftijd waarop een kind de adolescentie bereikt per persoon verschillen.

Bovendien hebben sommige ontwikkelingsspecialisten geheel nieuwe ontwikkelingsperioden voorgesteld. Zo betoogt psycholoog Jeffrey Arnett dat de adolescentie zich uitstrekt tot in de *opkomende volwassenheid*, een periode die loopt van de late tienerjaren tot midden twintig. Tijdens de opkomende volwassenheid zijn mensen niet langer adolescenten, maar hebben ze evenmin de verantwoordelijkheden van de volwassenheid volledig op zich genomen. In plaats daarvan proberen ze nog steeds verschillende identiteiten uit en zijn ze bezig met zelfverkenning (Arnett, 2010, 2011; De Dios, 2012; Nelson, 2013).

De tijdstippen waarop gebeurtenissen zich in het leven van mensen voltrekken, kunnen aanzienlijk variëren. Dat heeft deels een biologische oorzaak: de ene mens is sneller volgroeid dan de andere. Dat kan betekenen dat

Deze bruiloft van twee kinderen in India is een voorbeeld van het belang van omgevingsfactoren voor de leeftijd waarop een bepaalde gebeurtenis zich voltrekt.

Bron: Dinodia Photos/Alamy

hij sneller bepaalde mijlpalen bereikt in zijn ontwikkeling. Ook omgevingsfactoren spelen een belangrijke rol. De leeftijd waarop mensen meestal liefdesrelaties aangaan, varieert bijvoorbeeld per cultuur en is afhankelijk van de manier waarop mensen in die cultuur aankijken tegen relaties.

Als ontwikkelingspsychologen het over leeftijdsgroepen hebben, is het dus belangrijk om te beseffen dat zij het over gemiddelden hebben: het tijdstip waarop kinderen gemiddeld genomen bepaalde mijlpalen bereiken. De variaties worden alleen opmerkelijk als kinderen aanzienlijke afwijkingen van het gemiddelde vertonen. Als een kind veel later dan gemiddeld begint met praten, zouden de ouders bijvoorbeeld een logopedist kunnen raadplegen.

Hoe ouder kinderen worden, hoe duidelijker de onderlinge diversiteit wordt. Bij heel jonge kinderen is een groot deel van de ontwikkeling genetisch bepaald. Dat deel voltrekt zich automatisch. Daardoor gaat de ontwikkeling van de meeste kinderen grotendeels gelijk op. Als kinderen ouder worden, gaan omgevingsfactoren een grotere rol spelen, waardoor er na verloop van tijd meer variatie en meer individuele verschillen ontstaan.

De koppeling tussen thema's en leeftijden

Door de variatie in themagebieden en leeftijdsgroepen beschouwen allerlei specialisten met uiteenlopende achtergronden zichzelf als deskundigen op het gebied van de ontwikkelingspsychologie. Psychologen die gedrag en mentale processen bestuderen, pedagogen, genetici en artsen zijn maar een paar voorbeelden van mensen die gespecialiseerd zijn in en onderzoek uitvoeren naar de ontwikkeling van kinderen.

Deze diversiteit aan specialisten levert een groot aantal verschillende perspectieven op. Bovendien zorgt zij ervoor dat de onderzoeksbevindingen van het vakgebied worden gebruikt in een breed scala aan beroepen. Denk hierbij aan leerkrachten, verpleegkundigen, sociaal werkers, medewerkers in de kinderopvang en deskundigen op het gebied van sociaal beleid.

1.1.2 De invloed van cohorten op ontwikkeling: ontwikkelen in een sociale wereld

Bob, geboren in 1947, is een babyboomer. Hij kwam vlak na het einde van de Tweede Wereldoorlog ter wereld, toen er sprake was van een geboortegolf. Hij was een adolescent ten tijde van de flowerpower in de jaren zestig en de opkomst van de burgerrechtenbeweging met haar vele protesten. Vandaar dat deze generatie ook wel de protestgeneratie wordt genoemd. Zijn moeder, Gerda, werd geboren in 1922. Zij behoort tot de generatie die haar kindertijd en tienerjaren in de schaduw van grote financiële achteruitgang doorbracht. Bobs zoon Jonathan is geboren in 1975. Hij is afgestudeerd, getrouwd en begonnen met zijn carrière. Het zijn de drie aspecten die zijn leven bepalen: opleiding, job en gezin. Hij behoort tot de zogenaamde Generatie X. Jonathans jongere zus Sarah, geboren in 1982, hoort bij de volgende generatie: de millenniumgeneratie, ook wel Generatie Y genoemd. Zij kan zich geen leven voorstellen zonder de computer, het internet en de bijbehorende media en applicaties.

Cohort: een groep mensen die rond dezelfde tijd op dezelfde plek is geboren.

Ieder mens behoort tot een specifieke **cohort**: een groep mensen die rond dezelfde tijd op dezelfde plek is geboren. Lidmaatschap van een cohort onderwerpt mensen aan invloeden die betrekking hebben op historische gebeurtenissen, leeftijdsgebonden gebeurtenissen, socioculturele gebeurtenissen en

Hoe cultuur, etnische afkomst en ras de ontwikkeling beïnvloeden

In de Verenigde Staten prijzen ouders jonge kinderen die veel vragen stellen. Het zou erop duiden dat ze 'intelligent' en 'leergierig' zijn. Nederlanders vinden dergelijke kinderen 'te afhankelijk van anderen'. Italiaanse ouders beschouwen leergierigheid als een teken van sociale en emotionele competentie, niet van intelligentie. Spaanse ouders prijzen karakter veel meer dan intelligentie, en Zweedse ouders waarderen veiligheid en geluk boven alles.

Wat kunnen we opmaken uit deze verschillende ouderlijke verwachtingen? Is de ene manier om naar de leergierigheid van kinderen te kijken goed en de andere fout? Waarschijnlijk niet, als we kijken naar de *culturele context* waarin de ouders opereren. Alle culturen en subculturen hebben hun eigen opvattingen over de juiste manier om kinderen op te voeden, zoals ze ook hun eigen ontwikkelingsdoelstellingen voor kinderen hebben (Feldman & Masalha, 2007; Huijbregts et al., 2009; Chen, Chen Zheng, 2012).

Ontwikkelingsspecialisten moeten rekening houden met globale culturele factoren, zoals de neiging tot individualisme of collectivisme. Zoals we uitgebreider in hoofdstuk 10 zullen bespreken, neigen bijvoorbeeld kinderen die in Aziatische samenlevingen opgroeien, tot een *collectivistische oriëntatie*, gericht op onderlinge afhankelijkheid onder de leden van een samenleving. Daarentegen zijn kinderen in westerse samenlevingen eerder geneigd tot een *individualistische oriëntatie*, waarin ze zich richten op het uniek zijn van het individu.

Daarnaast moeten ze subtielere etnische en socio-economische verschillen en sekseverschillen in ogenschouw nemen als ze inzicht willen krijgen in de manier waarop mensen tijdens hun leven veranderen en groeien. Op die manier krijgen ze niet alleen een beter beeld van de menselijke ontwikkeling, maar komen ze wellicht ook tot preciezere toepassingen waarmee de sociale omstandigheden van mensen verbeterd kunnen worden.

Pogingen om te begrijpen hoe ontwikkeling wordt beïnvloed door diversiteit worden bemoeilijkt door problemen met het vinden van het juiste vocabulaire. Leden van de onderzoeksgemeenschap gebruiken net als de samenleving termen als *ras* en *etnische groep* vaak op een verkeerde manier. *Ras* is een biologisch concept dat verwijst naar classificaties die gebaseerd zijn op fysieke en structurele eigenschappen van soorten. *Etnische groep* en *etniciteit* daarentegen zijn bredere termen die verwijzen naar culturele achtergrond, nationaliteit, religie en taal.

Vooraf het begrip ras blijkt problemen te geven. Hoewel het in feite verwijst naar biologische factoren, heeft het in

Het gezicht van onze samenleving verandert nu het aantal kinderen met verschillende achtergronden toeneemt.

Bron: (boven) iofoto/Fotolia; Paul Matthew Photography/Shutterstock; (onder) Wealan Pollard/OJO Images Ltd./Alamy

de loop der tijd nog een heleboel andere – vaak onjuiste – betekenissen gekregen, die bijvoorbeeld betrekking hebben op huidskleur, religie of cultuur. Bovendien is het begrip ras buitengewoon onnauwkeurig: afhankelijk van de definitie zijn er tussen de drie en driehonderd rassen. Bovendien is de genetische opmaak van alle mensen voor 99,9% identiek, waardoor de vraag over verschillende rassen eigenlijk irrelevant wordt (Bamshad & Olson, 2003; Helms, Jernigan & Mascher, 2005; Smedley & Smedley, 2005; Fish, 2011; Balis & Aman, 2013).

Hoe kunnen onderzoekers mensen met een multiculturele achtergrond op de juiste manier categoriseren? De keuze voor een categorie heeft belangrijke gevolgen voor de validiteit en de bruikbaarheid van het onderzoek.

Willen we een compleet beeld krijgen van de menselijke ontwikkeling, dan wordt het noodzakelijk om rekening te houden met complexe diversiteitskwesities. Sterker nog: alleen door te zoeken naar overeenkomsten en verschillen tussen etnische en culturele groepen kunnen onderzoekers universele ontwikkelingsprincipes onderscheiden van cultureel bepaalde principes. De komende jaren zal de ontwikkelingspsychologie zich dus waarschijnlijk ontwikkelen van een discipline die zich primair richtte op kinderen met een Noord-Amerikaanse of Europese achtergrond tot een discipline die zich bezighoudt met de ontwikkeling van kinderen over de hele wereld (Bornstein & Lansford, 2013; Fowers & Davidov, 2006; Kloep et al., 2009; Matsumoto & Yoo, 2006; Wardle, 2007).

niet-normatieve gebeurtenissen. Belangrijke sociale gebeurtenissen, zoals oorlogen, economische groei en crisis, hongernoden en epidemieën, hebben een bepaalde invloed op alle leden van een cohort.

Normatieve invloeden op de ontwikkeling

Mensen die tot een bepaalde cohort behoren, zijn onderhevig aan bepaalde **normatieve gebeurtenissen**. Dat zijn gebeurtenissen die zich voor de meeste individuen binnen een groep op dezelfde manier voltrekken. Normatieve gebeurtenissen kunnen biologisch, sociaal of cultureel bepaald zijn. Het bereiken van de puberteit is bijvoorbeeld een normatieve gebeurtenis, omdat het iedereen ongeveer in dezelfde periode overkomt. En in westerse culturen beginnen alle kinderen rond een bepaald levensjaar met verplicht onderwijs (leerplicht): in Nederland op de leeftijd van vier jaar en in België op de leeftijd van zes jaar (Verhofstadt-Denève, 1998).

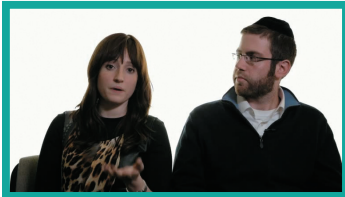
Cohorteffecten treden bijvoorbeeld op als gevolg van *normatieve, historisch bepaalde invloeden*. Dit zijn biologische invloeden en omgevingsinvloeden die verbonden zijn aan een specifiek historisch moment. Kinderen die in de wijk Roombeek in Enschede woonden, werden bijvoorbeeld allemaal geconfronteerd met biologische effecten en omgevingseffecten als gevolg van de vuurwerkramp op 13 mei 2000. Hun ontwikkeling zal worden beïnvloed door deze normatieve, historisch bepaalde gebeurtenis (Colenbrander, 2003). De definitieve sluiting van de Ford-fabriek in Genk in 2014 is een vergelijkbaar voorbeeld uit Vlaanderen.

Leeftijdgebonden invloeden zijn biologische invloeden en omgevingsinvloeden die gelijk zijn voor mensen in een bepaalde leeftijdsgroep, ongeacht waar of wanneer ze opgroeien. Denk daarbij bijvoorbeeld aan biologische gebeurtenissen als de puberteit en de menopauze. Een socioculturele gebeurtenis als naar school gaan kan worden beschouwd als een normatieve leeftijdgebonden invloed, omdat dit in de meeste culturen rond het zesde jaar plaatsvindt.

Ontwikkeling wordt ook bepaald door **normatieve invloeden**, zoals etnische afkomst, sociale klasse, lidmaatschap van een subcultuur en andere factoren. *Normatieve invloeden* zijn invloeden die leiden tot conformiteit, omdat mensen de gevolgen van afwijkend gedrag vrezen. Stel bijvoorbeeld dat Kim goed is in rekenen en na een snelle berekening ervan overtuigd is dat het juiste antwoord 'B' is. De leerkracht vraagt: 'Wie denkt A?' Zowat al haar klasgenoten steken hun hand in de lucht, dus doet Kim dat ook maar, uit vrees om uitgelachen te worden. Immigrantenkinderen die Nederlands als tweede taal spreken, zijn onderhevig aan heel andere sociocultureel bepaalde invloeden dan in Nederland of België geboren kinderen die Nederlands als moedertaal hebben.

Tot slot zijn ook *niet-normatieve gebeurtenissen* van invloed op de ontwikkeling. Dit zijn specifieke gebeurtenissen die plaatsvinden in het leven van een specifiek persoon op een tijdstip dat zulke gebeurtenissen de meeste andere mensen niet overkomen. De ervaring van Louise Brown, die opgroeide met het besef dat zij het eerste kind ter wereld was dat via in-vitrofertilisatie werd verwekt, is bijvoorbeeld een niet-normatieve gebeurtenis. Kinderen kunnen ook hun eigen niet-normatieve gebeurtenissen creëren. Een zestienjarige eindexamenleerling die een landelijke wetenschapswedstrijd wint, creëert voor zichzelf een niet-normatieve gebeurtenis. In feite bouwt hij actief aan zijn eigen omgeving en heeft hij een aandeel in zijn eigen ontwikkeling.

Normatieve gebeurtenis: gebeurtenis die zich voor de meeste individuen binnen een groep op dezelfde manier voltrekt.

Zie MyLab voor de video: Cohort-effecten

Normatieve invloeden: invloeden die leiden tot conformiteit omdat men de gevolgen van afwijkend gedrag vreest.

Het maatschappelijk beeld van de jeugd en van wat normaal is om van kinderen te vragen, verandert door de eeuwen heen. Deze kinderen uit het begin van de twintigste eeuw werkten de hele dag in de mijnen.

Bron: Lewis Hime/Corbis Bettmann

1.2 Kinderen: verleden, heden en toekomst

Ouders zijn vaak gefascineerd door hun kinderen, en hun ontwikkeling is een bron van zowel nieuwsgierigheid als verwondering. Kinderen zijn dan ook reeds lang het onderwerp van studie. Het is echter een relatief recent fenomeen dat kinderen vanuit een wetenschappelijke invalshoek worden bestudeerd. Een korte blik op hoe het vakgebied ontwikkelingspsychologie zich heeft ontwikkeld, toont al aan dat er veel is veranderd in de manier waarop we naar kinderen kijken.

1.2.1 Vroege denkbeelden over kinderen

Hoewel het moeilijk voor te stellen is, denken sommige wetenschappers dat er een periode was waarin de kindertijd niet eens bestond (dat wil zeggen, in de belevingswereld van volwassenen). Volgens Philippe Ariès, die schilderijen en andere kunstvormen bestudeerde, kregen kinderen pas rond 1600 een eigen status. Voor die tijd werden ze gezien als miniatuurvolwassenen. Ze droegen dezelfde kleding als volwassenen en kregen geen speciale behandeling. De kindertijd werd niet beschouwd als een stadium dat kwalitatief anders was dan de volwassenheid (Acocella, 2003; Ariès, 1962; Hutton, 2004).

De stelling dat kinderen in de middeleeuwen puur gezien werden als miniatuurvolwassenen is misschien wat overdreven. De argumenten van Ariès waren voornamelijk gebaseerd op kunstwerken die de Europese aristocratie afbeeldden, een zeer beperkte doorsnede van de westerse cultuur. Toch is het duidelijk dat de kindertijd iets heel anders betekende dan tegenwoordig. Bovendien vatte het idee dat de kindertijd systematisch kon worden bestudeerd pas later post.

In de middeleeuwen werden kinderen gezien als imperfecte miniatuurvolwassenen. Deze kijk op kinderen kwam tot uiting in de kleding die ze droegen: precies dezelfde als volwassenen.

Bron: Art Resource, N.Y. Uffizi/Florence/Italy, Museo di Andrea del Castagno. Scala/Art Resource, NY

Babybiografieën

Een van de eerste geschriften waarin kinderen methodisch werden bestudeerd, waren babybiografieën. Waarnemers, meestal de ouders, probeerden de groei van een kind bij te houden. Dat deden ze door de fysieke en taalkundige mijlpalen van het kind vast te leggen. Pas met Charles Darwin, die de evolutietheorie ontwikkelde, kreeg de observatie van kinderen een meer systematisch karakter. Darwin was ervan overtuigd dat de ontwikkeling van individuen binnen een soort aanwijzingen bevatte over de ontwikkeling van de soort zelf. Hij gaf de babybiografieën een wetenschappelijker status door er zelf een te schrijven. Daarvoor volgde hij de ontwikkelingen van zijn zoon

in diens eerste levensjaar. Op de publicatie van Darwins boek volgde een golf van babybiografieën.

Daarnaast droegen andere historische trends bij aan een versnelde ontwikkeling van een nieuwe discipline die zich richtte op kinderen. Zo ontdekten wetenschappers de mechanismen achter de verwekking van kinderen en begonnen genetici de mysteries van de erfelijkheid te ontrafelen. Wetenschappers van diverse origine (biologen, psychologen, pedagogen, filosofen) discussieerden toen en nu nog steeds over de relatieve invloed van *nature* (erfelijkheid) en *nurture* (omgevingsinvloeden) (Ridley, 2003).

Focus op de kindertijd

Door de industrialisatie aan het einde van de achttiende, begin negentiende eeuw werd het arbeidsproces grondig hervormd. Dit veranderde ook de kijk op kinderen als goedkope arbeidskrachten. Het maakte de weg vrij voor wetten die kinderen tegen uitbuiting beschermden. Daarnaast was het onderwijs universeler aanwezig, waardoor kinderen gedurende de dag meer gescheiden werden van volwassenen. Dit zorgde ervoor dat leerkrachten zich specifiek gingen richten op manieren om kinderen iets bij te brengen. Nieuwe psychologische inzichten maakten mensen bewust van de invloed die hun kindertijd had op hun volwassen leven.

Dankzij deze belangrijke sociale veranderingen werd de ontwikkelingspsychologie als apart vakgebied erkend.

1.2.2 De twintigste eeuw: ontwikkelingspsychologie als discipline

Binnen het nieuwe vakgebied ontwikkelingspsychologie zijn enkele specialisten erg invloedrijk geweest. Alfred Binet, een Franse psycholoog, verrichtte niet alleen pionierswerk op het gebied van de intelligentie van kinderen, hij deed ook onderzoek naar het geheugen en naar hoofdrekken. G. Stanley Hall was de eerste die het denken en het gedrag van kinderen onderzocht met behulp van vragenlijsten. Ook schreef hij het eerste boek waarin adolescentie als aparte ontwikkelingsperiode werd gezien (Hall, 1904/1916).

In de eerste helft van de twintigste eeuw ontstond een trend die een enorme invloed heeft gehad op ons inzicht in de ontwikkeling van kinderen. Er werden grootschalige, systematische en langdurige onderzoeken gestart naar kinderen en naar hun ontwikkeling tijdens de rest van hun leven. De Stanford Studies of Gifted Children gingen bijvoorbeeld aan het begin van de jaren twintig van start en lopen nu nog steeds. Ook de Fels Research Institute Study en de Berkeley Growth and Guidance Studies brachten nieuwe inzichten over de veranderingen in het leven van kinderen naarmate ze ouder worden. In het kader van deze onderzoeken werden grote aantallen kinderen op een normatieve manier bestudeerd om vast te stellen wat gemiddelde groei was (Dixon & Lerner, 1999).

De wetenschappers die de basis van de ontwikkelingspsychologie legden, hadden een gemeenschappelijk doel: ze wilden de aard van groei, verandering en stabiliteit tijdens de kindertijd en adolescentie op een wetenschappelijke manier bestuderen. Zij hebben ervoor gezorgd dat het vakgebied zich tot zijn huidige dimensies heeft ontwikkeld.

1.2.3 Vraagstukken bij de thema's van de ontwikkelingspsychologie

Er zijn altijd een aantal centrale vraagstukken over de ontwikkeling van kinderen. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de aard van de veranderingen tijdens de ontwikkeling van het kind, het belang van kritieke en gevoelige